

ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟ-ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Κ. Δ. Αποστολόπουλος, Κ. Π. Παυλόπουλος*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με τις έννοιες «οικοτουρισμός» (ecotourism) και «οικο-αγροτουρισμός» (eco-agritourism) επιχειρείται ένας είδος συμβιβασμού μεταξύ του τουρισμού και του περιβάλλοντος, ένας συμβιβασμός ο οποίος δεν είναι πάντοτε εφικτός. Και τούτο γιατί μικρού μεγέθους περιοχές ευαίσθητων οικοσυστημάτων και εξαιρετου φυσικού κάλλους, δέχονται συχνά την επίσκεψη μεγάλου αριθμού τουριστών, κυρίως κατά τους θερινούς μήνες, με αποτέλεσμα να επιβαρύνεται σε μεγάλο βαθμό το περιβάλλον των περιοχών αυτών. Οι ενδεχόμενες αυτές δυσμενείς επιπτώσεις οδηγούν, παράλληλα με την ανάπτυξη του οικοτουρισμού-οικοαγροτουρισμού, στην ανάπτυξη της έννοιας του «βιώσιμου τουρισμού» (sustainable tourism). Η τελευταία αυτή έννοια προσδιορίζει μάλλον κατά τον καλύτερο τρόπο τον αυθεντικό οικοτουρισμό.

Γι' αυτό στην παρούσα εργασία γίνεται καταρχήν μία θεωρητική προσέγγιση στο γνωστικό αντικείμενο του οικοτουρισμού-οικοαγροτουρισμού, όπως αυτός έχει μέχρι σήμερα αναπτυχθεί στον ευρωπαϊκό χώρο μέσω ενός εξειδικευμένου δικτύου, ενώ ειδικότερα παρουσιάζεται η ανάπτυξη τους στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, καθώς στην περιοχή αυτή ο αυθεντικός οικοτουρισμός διαφοροποιείται από το φυσικό μεσογειακό περιβάλλον. Η περίπτωση της Ελλάδος και της Κύπρου είναι χαρακτηριστική για την προσέγγιση του μεσογειακού οικοτουρισμού και οικο-αγροτουρισμού. Επιτόπια έρευνα σε τρία οικοσυστήματα της εν λόγω περιοχής (Πρέσπες και Λίμνη Πλαστήρα για την Ελλάδα, Ακάμας για την Κύπρο), έδωσε τη δυνατότητα μελέτης αφενός μεν της ανάπτυξης του οικοτουρισμού και οικο-αγροτουρισμού, ως εξειδικευμένης μορφής ήπιου τουρισμού (soft tourism) στην περιοχή αυτή, αφετέρου δε των ιδιαίτερα προσεκτικών ανθρώπινων μικροεπεμβάσεων στο φυσικό περιβάλλον, οι οποίες το καθιστούν περισσότερο προσιτό στους οικοτουρίστες-αγροτουρίστες.

ABSTRACT

By the terms "ecotourism" and "eco-agritourism" is meant a compromise between tourism and environment, a compromise not always feasible. This is mainly due to the fact that small-sized areas of vulnerable ecosystems and unparalleled natural beauty, are often susceptible to a large number of tourists, mainly in the summer season. A consequence of that is these areas' environment being adversely affected. These potentially harmful effects, lead, parallel to the growth of ecotourism-eco-agritourism, to the definition of sustainable tourism. The latter term defines more efficiently the original ecotourism.

This is the reason for which, in the present study, a theoretical approach to the cognitive object of ecotourism-eco-agritourism is made into a specialized network; in terms of ecotourism's evolution in the Eastern Mediterranean area, as in this specific area, sustainable tourism differs from the natural Mediterranean habitat. The case of Greece and Cyprus characterizes the approach of Mediterranean ecotourism and eco-agritourism. On the spot investigation in three ecosystems of the aforementioned area (Prespes and Plastiras Lake of Greece and Akamas of Cyprus) has given us the ability to study the evolution of ecotourism and eco-agritourism as a specialized form of soft tourism in this area as well as time the human micro-interventions to the natural habitat, interventions that make the environment more susceptible to ecotourists and agritourists.

*Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Harokopio University.

Εισαγωγή: Εννοιολογική προσέγγιση και σκοπός της παρούσας έρευνας.

Με την ανάλυση των όρων “οικοτουρισμός” (ecotourism) και οικο-αγροτουρισμός (eco-agritourism) επιχειρείται ένα είδος συνύπαρξης της τουριστικής ανάπτυξης και της προστασίας του περιβάλλοντος, μία συνύπαρξη η οποία δεν είναι πάντοτε εφικτή. Και τούτο γιατί μικρής έκτασης περιοχές ευαίσθητων και προστατευόμενων οικοσυστημάτων και απέριττου φυσικού κάλλους, δέχονται συχνά την επίσκεψη μεγάλου αριθμού τουριστών, κυρίως κατά τους θερινούς μήνες, με αποτέλεσμα να επιβαρύνεται δυσμενώς το περιβάλλον των περιοχών αυτών. Οι ενδεχόμενες αυτές δυσμενείς επιπτώσεις οδηγούν, παράλληλα με την ανάπτυξη του οικοτουρισμού και οικο-αγροτουρισμού, στην ανάπτυξη της έννοιας του “βιώσιμου τουρισμού” (sustainable tourism). Η τελευταία αυτή έννοια προσδιορίζει μάλλον κατά τον καλύτερο τρόπο τον αυθεντικό οικολογικό τουρισμό. Επομένως, ο αυθεντικός οικολογικός τουρισμός αποτελεί ήπια τουριστική εκμετάλλευση ενός φυσικού οικοσυστήματος, ως εναλλακτική μορφή τουρισμού ενταγμένη πάντοτε αρμονικά στο περιβάλλον, ώστε να συμβάλει στην ανάκτηση της χαμένης πρωτοτυπίας του τουρισμού και να βελτιώνει το “τουριστικό προϊόν”, αναδεικνύοντας και την κοινωνική αξία των οικοτόπων (Κομίλης, 1986). Ο οικο-αγροτουρισμός αποτελεί συνδυασμό οικολογικού τουρισμού και αγροτουρισμού, δεδομένου ότι αποβλέπει όχι μόνο στην ήπια, μικρής κλίμακας, τουριστική εκμετάλλευση ενός οικοσυστήματος, αλλά και σε ανάλογη εκμετάλλευση του αγροτικού χώρου που συνδέεται αρμονικά με το οικοσύστημα.

Ακολουθώντας το σκεπτικό αυτό επελέγησαν τρεις περιοχές, δύο στην ηπειρωτική Ελλάδα (Λιμνη Πλαστήρα και Πρέσπες) και μία στην Κύπρο (Ακάμας), με στόχο, μέσα από την επιτόπια έρευνα, να προσδιοριστεί τόσο το στάδιο της οικοτουριστικής τους ανάπτυξης, όσο και ο περιβαλλοντικός τους σχεδιασμός. Παράλληλα, κατά την επιλογή των περιοχών αυτών ελήφθη υπόψη ότι η Ανατολική Μεσόγειος είναι ένας οικολογικά ευαίσθητος χώρος, τόσο στις παράκτιες και θαλάσσιες περιοχές, όσο και στις χερσαίες. Η βιοποικιλότητα της περιοχής είναι ακόμα πλούσια και πολλά είδη χλωρίδας και πανίδας είναι υπό εξαφάνιση, ενώ οι περιβαλλοντικές πιέσεις που δέχεται η περιοχή αυτή, εξαιτίας της μη αειφορικής (βιώσιμης) ανάπτυξης είναι μεγάλες. Τόσο η βιοποικιλότητα όσο και η ανάπτυξη της περιοχής, συνδέονται στενά με τις δραστηριότητες του μεσογειακού αγροτικού χώρου, άρα και με τον “οικο-αγροτουρισμό” του χώρου αυτού (Αποστολόπουλος κ.ά., 1997).

Ευρωπαϊκός χώρος και οικολογικός τουρισμός: Η περίπτωση του Ευρωπαϊκού Κέντρου Οικο-αγροτουρισμού.

Πολλοί και ποικίλοι φορείς ασχολούνται σήμερα με προγράμματα εφαρμογής του οργανωμένου οικοτουρισμού σε πολλά μέρη του κόσμου. Ένας φορέας, ο οποίος ενδιαφέρεται για την προώθηση και ανάπτυξη του οικοτουρισμού στην Ευρώπη και επομένως και στην Ελλάδα, είναι το Ευρωπαϊκό Κέντρο Οικο-αγροτουρισμού (European Center for Eco-agritourism, Amsterdam, ECEAT). Το κέντρο αυτό προωθεί την ανάπτυξη ενός ήπιου οικολογικού τουρισμού, που συνδέει τα οικοσυστήματα με το αγροτικό περιβάλλον και μεγιστοποιεί το επιστημονικό και εκπαιδευτικό ενδιαφέρον των τουριστών ήπιας μορφής. Το ECEAT είναι ένα διαρκώς αναπτυσσόμενο δίκτυο από ανεξάρτητες εθνικές και τοπικές ομάδες, οι οποίες ασχολούνται με την ανάπτυξη του βιώσιμου (sustainable) ήπιου τουρισμού στην Ευρώπη, δίδοντας ιδιαίτερη σημασία στους τομείς του περιβάλλοντος, της οργανικής γεωργίας (organic farming) και του τουρισμού. Το ECEAT άρχισε τη λειτουργία του το έτος 1992, όταν εγκρίθηκε από την Ε.Ε. το σχετικό πρόγραμμα ανάπτυξης του οικολογικού τουρισμού στον αγροτικό χώρο των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Ο συνδυασμός οικοτουρισμού και αγροτουρισμού, σύμφωνα με στοιχεία του ECEAT, γνωρίζει ήδη σημαντική επιτυχία στην Ευρώπη, καθώς όχι μόνον ο αριθμός των χωρών και των αγροτών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα συνεχώς αυξάνεται, αλλά συγχρόνως αναπτύσσεται σε μεγάλο βαθμό η ιδεολογία του οικοτουρισμού στο φυσικό και αγροτικό περιβάλλον.

Το ECEAT προσπαθεί να αναπτύξει δίκτυο οικο-αγροτουρισμού και στην Ελλάδα. Ήδη η πρώτη φάση του προγράμματος ολοκληρώθηκε (35 καταλύματα σε 4 περιοχές της χώρας, Καρδίτσα, Εύβοια, Τρίκαλα, Σύρος, ECEAT, 1996· ANKA, 1997), σύντομα δε αναμένεται να αρχίσει η δεύτερη φάση (50 καταλύματα σε 5 περιοχές της χώρας). Το πρόγραμμα προβλέπει δικτύωση της Ελλάδας με τις Ευρωπαϊκές χώρες, που έχουν αναπτύξει αντίστοιχα προγράμματα οικο-αγροτουρισμού (Πολωνία,

Τσεχία, Σλοβακία, Ουγγαρία, Ρουμανία, Βουλγαρία, Εσθονία, Λιθουανία, κ.ά.). Επίσης, βασικός στόχος του προγράμματος είναι η προώθηση του βιώσιμου τουρισμού (sustainable tourism) και στη χώρα μας. Τα βασικά κριτήρια για την ένταξη οικο-αγροτουριστικών καταλυμάτων στο δίκτυο είναι:

- η εγγύτητα με προστατευμένες περιοχές, υδροβιότοπους, τοπία ιδιαιτέρου φυσικού κάλλους, δασικές εκτάσεις, υδάτινους πόρους, κ.ά.,
- η σύνδεση με παραδοσιακές καλλιέργειες ή αγροτικές δραστηριότητες "βιώσιμου" χαρακτήρα (μελισσοκομία, υδατοκαλλιέργειες κλειστού κυκλώματος, εκτατική γεωργία και εκτατική κτηνοτροφία που δεν προσβάλλουν το περιβάλλον, κ.ά.),
- η δυνατότητα υπόδειξης δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη φύση και στις οποίες μπορούν να επιδοθούν οι οικοτουρίστες (πεζοπορία, ορειβασία, ιππασία, ψάρεμα, κολύμπι, κ.ά.),
- η δυνατότητα διαμονής των οικοτουριστών - αγροτουριστών είτε σε σκηνές - camping, είτε σε οικήματα που βρίσκονται εντός ή πλησίον των επιλεγμένων περιοχών.

Ακόμα, το πρόγραμμα προβλέπει τη μελλοντική δημιουργία τοπικών κέντρων οικοτουρισμού και οικο-αγροτουρισμού στην Ελλάδα. Τα τοπικά κέντρα θα προάγουν τον οικο-αγροτουρισμό στις κοινότητες των αγροτών, θα έχουν την ευθύνη της επιλογής των ενδιαφερομένων, θα καθοδηγούν τους αγρότες για την παραπέρα ανάπτυξη του οικο-αγροτουρισμού και την προώθηση της βιολογικής (οικολογικής) γεωργίας και κτηνοτροφίας και θα συνεργάζονται με τους αρμόδιους φορείς για την προετοιμασία προγραμμάτων βιώσιμης ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο (sustainable development).

Η περίπτωση της Ελλάδος.

Λίμνη Ν. Πλαστήρα.

Η Λίμνη Ν. Πλαστήρα στο νομό Καρδίτσας δεν είναι απλώς ένας υδάτινος κόσμος δεκατεσσάρων τετραγωνικών χιλιομέτρων, που δημιουργήθηκε από τα νερά του ποταμού Μέγδοβα (αρχαίος Ταυρωπός). Είναι και ένα πλούσιο φυσικό περιβάλλον, που διαλέγεται αρμονικά με την ιστορία και με μία ιδιαίτερη αρχιτεκτονική φυσιογνωμία. Στα δάση που την περιβάλλουν η πανίδα είναι ιδιαίτερα πλούσια, ενώ στα νερά της υπάρχουν κυπρίνοι, πέστροφες, χέλια, караβίδες και ασπρόψαρα. Για χωριά της μοιάζουν φυτεμένα γύρω από αυτήν και αποτελούν συμπλέγματα από λιτούς κτιριακούς όγκους, με βάση την ανθρώπινη κλίμακα.

Η περιοχή που περιλαμβάνει την τεχνητή Λίμνη Ταυρωπού (Ν. Πλαστήρα), βρίσκεται στην ορεινή περιοχή των Αγράφων (Ν. Πίνδος). Τα υψόμετρα στην περιοχή κυμαίνονται από 800m μέχρι 1870m με μέσο υψόμετρο τα 1400m, οι κλίσεις των εδαφών ποικίλουν από μέτριες (20%) μέχρι έντονες (80%). Το μητρικό πέτρωμα αποτελείται από ψαμμιτικούς φλύσδες και ασβεστολίθους. Οι κλιματικές συνθήκες ευνοούν ιδιαίτερα την ανάπτυξη δενδρώδους βλάστησης. Το σημαντικότερο από περιβαλλοντική άποψη στην περιοχή είναι η βιοποικιλότητα, που παρουσιάζεται με εξαιρετικά πλούσια πανίδα, τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά. Ενδεικτικά αναφέρονται τουλάχιστον 50 είδη πτηνών, 3 είδη θηλαστικών, 2 είδη αμφιβίων, 2 είδη ερπετών και από την πλούσια ιχθυοπανίδα τρία σπάνια είδη τα οποία είναι ενδημικά και προστατεύονται από τη συνθήκη της Βέρνης.

Γενικά δεν παρατηρείται κάποιου είδους υποβάθμιση στην περιοχή. Η ποιότητα των συστάδων των δένδρων είναι πολύ καλή και εξαιρετική. Παρά τις κατά τόπους ανθρώπινες δραστηριότητες, η δομή των δασικών εκτάσεων και της πανίδας διατηρείται σε «υγιή» κατάσταση.

Δέκα ξενώνες σε οκτώ χωριά, αρκετά ενοικιαζόμενα δωμάτια από ορεισιβίους αγρότες, δύο οργανωμένες "πλαζ", ικανοποιητικό οδικό δίκτυο και ακόμα πιο ενδιαφέροντες δασικοί, μη ασφαλοστρωμένοι δρόμοι δημιουργούν ένα δίκτυο υποδομής που κάνει την περιοχή της Λίμνης Πλαστήρα να είναι θελκτική και ελκυστική, τόσο κατά το θέρος όσο και κατά την περίοδο του χειμώνα. Ορειβασία, πεζοπορία, ψάρεμα στη λίμνη, κολύμπι σε κάποια από τις "πλαζ" της, καγιάκ, γεύμα ή/και δείπνο με παραδοσιακά φαγητά της περιοχής, δημιουργούν έναν ενδιαφέροντα "χάρτη" τουριστικών δραστηριοτήτων, ισάξιο αντίστοιχων ξένων "χαρτών", όπως της Αυστρίας, της Σκωτίας, κ.ά.

Ο χάρτης αυτός παρουσιάζει ακόμα μεγαλύτερο ενδιαφέρον, επειδή συνδυάζει το φυσικό περιβάλλον με μία πλούσια πολιτιστική κληρονομιά. Συγκεκριμένα, τα βυζαντινά-μεταβυζαντινά μοναστήρια της λίμνης και οι βυζαντινοί-μεταβυζαντινοί ναοί της προσελκύουν τους τουρίστες του οικοτουρισμού και αγροτουρισμού. Το μοναστήρι της Κορώνας, κτισμένο σαν κάστρο που εποπτεύει το θεσσαλικό κάμπο και τη διάβαση προς την Πίνδο, του 16ου αιώνα στη θέση «Τσαρδάκι». Η μονή της Παναγίας

της Πελεκητής, κοντά στο χωριό Καρίτσα, του 17ου αιώνα. Η μονή της Πέτρας του 16ου αιώνα στην κοινότητα Καταφύγιο. Η εκκλησία της Ζωοδόχου Πηγής του 17ου αιώνα στην κοινότητα Μεσενικόλα. Η εκκλησία του Αγ. Παντελεήμονα, του 16ου αιώνα στο χωριό της Πεζούλας. Η εκκλησία της Αγίας Τριάδας του 17ου αιώνα στο χωριό της Φυλακτής, η εκκλησία του Αγ. Νικολάου του 16ου αιώνα στο Νεοχώρι, κ.ά. (ECEAT, 1996)

Σε ό,τι αφορά το πρόγραμμα "Προστασία και Διαχείριση Περιοχής Λίμνης Πλαστήρα", που χρηματοδοτήθηκε από δύο επιμέρους προγράμματα, δίδονται στη συνέχεια ορισμένα στοιχεία οικολογικών παρεμβάσεων στην περιοχή. Η χρηματοδότηση έγινε από το πρόγραμμα LIFE της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το πρόγραμμα ΕΠΠΕΡ του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων. Το όλο πρόγραμμα της περιοχής της Λίμνης Πλαστήρα, από την έναρξη της εφαρμογής του μέχρι και σήμερα, στοχεύει στην αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος της εν λόγω περιοχής, με παράλληλη διατήρηση και βελτίωση των στοιχείων εκείνων που καθορίζουν την οικολογική δυναμική του χώρου. Με άλλα λόγια, στόχος του προγράμματος ήταν και είναι μία ανάπτυξη της περιοχής στη λογική της "αιφορίας" ή "βιωσιμότητας" (sustainability) (Κουτσούρης, 1997).

Ήδη έχει δημιουργηθεί η αναγκαία υποδομή για την αιφορική (βιώσιμη) οικο-αγροτουριστική αξιοποίηση της περιοχής Λίμνης Ν. Πλαστήρα, η οποία περιλαμβάνει:

- i. **Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Έρευνας και Ενημέρωσης** (στην κοινότητα Νεοχωρίου): Αποκαταστάθηκε και ανακαινίσθηκε παραδοσιακό πέτρινο κτίσμα της περιοχής, το οποίο διαθέτει αίθουσες διδασκαλίας, διαλέξεων και εργαστηρίων χερσαίων και λιμνίων οικοσυστημάτων, με πλήρη επιστημονικό-εργαστηριακό εξοπλισμό. Το εν λόγω Κέντρο προσφέρεται για προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και έρευνας σε μαθητές, φοιτητές, νέους ερευνητές και επιστημονικά - οικολογικά σωματεία. Στο Κέντρο αυτό μπορούν:
 - Να υλοποιηθούν προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, τα οποία περιλαμβάνουν και εργαστηριακό μέρος, χρησιμοποιώντας το διαθέσιμο επιστημονικό εξοπλισμό.
 - Να εκπονηθούν, από νέους ερευνητές ανωτέρων και ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της χώρας, διπλωματικές εργασίες, διδακτορικές διατριβές, κ.ά.
 - Να οργανωθούν ημερίδες, συνέδρια, επιστημονικές συναντήσεις εργασίας οικολογικού και οικο-αγροτουριστικού αντικειμένου, κ.ά.
 - Να ενημερώνονται οι επισκέπτες, μέσω του οπτικο-ακουστικού υλικού και της υφιστάμενης μακέτας για τα φυσικά οικοσυστήματα της περιοχής.
 - Να υλοποιούνται από ανώτερα και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα εκπαιδευτικές ασκήσεις πεδίου για τους σπουδαστές και τους φοιτητές τους.
- ii. **Εκπαιδευτικό δάσος** (στην κοινότητα Μπελοκομύτη): Δημιουργήθηκε ένας οργανωμένος χώρος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και έρευνας στους τομείς της οικολογίας και της διαχείρισης του χερσαίου περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής, ο οποίος περιλαμβάνει ένα μέρος του δασικού συμπλέγματος των Αγράφων, σε υψόμετρο από 800 μέχρι 1780 μέτρα, συνολικής έκτασης 5680 στρεμμάτων. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στο χώρο αυτόν έχουν μελετηθεί τα οικοσυστήματα των δασικών συστάδων, καθώς και η χλωρίδα και η ορνιθοπανίδα τους, ώστε τα οικοσυστήματα αυτά να είναι σήμερα προσβάσιμα σε οικολόγους-τουρίστες.
- iii. **Οικολογικά μονοπάτια** (στην κοινότητα Μπελοκομύτη): Επελέγησαν, διαμορφώθηκαν και σημάνθηκαν ειδικές διαδρομές πεζοπορίας - περιπάτου εντός του εκπαιδευτικού δάσους, μήκους 5,5 χιλιομέτρων περίπου, με σκοπό την παρατήρηση σημαντικών στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος, ως τρόπου εκπαίδευσης-κατάρτισης και εναλλακτικής μορφής ψυχαγωγίας των τουριστών. Παράλληλα, ολοκληρώθηκε οικολογικό μονοπάτι μακράς διαδρομής, συνολικού μήκους 32 χιλιομέτρων, ειδικό για οικολόγους-τουρίστες, που συνδέει το εκπαιδευτικό δάσος με το νομό Ευρυτανίας.
- iv. **Βοτανικός κήπος**: σε περιοχή της κοινότητας Νεοχωρίου έχει εγκατασταθεί βοτανικός κήπος, ο οποίος έχει συνολική έκταση 10 στρεμμάτων. Η ίδρυση και λειτουργία του έχει ως βασικό σκοπό τη συγκέντρωση και αποθεματοποίηση όλων των ειδών χλωρίδας της ευρύτερης περιοχής. Έτσι, ο βοτανικός αυτός κήπος λειτουργεί ως εργαστήριο υπαίθρου, χρήσιμο για την εκπαίδευση αλλά και την ενημέρωση των επισκεπτών.
- v. **Πειραματικός αγρός βιολογικής (οικολογικής) καλλιέργειας** (στην κοινότητα Μορφοβουνίου): Ο αγρός αυτός λειτουργεί ήδη από το 1994, σε περιοχή της δυτικής πλευράς της λίμνης και σε

υψόμετρο 900 μέτρων· έχει συνολική έκταση 5 στρεμμάτων. Τις καλλιεργητικές εργασίες έχει αναλάβει ο γυναικείος αγροτουριστικός και αγροοικοτεχνικός συνεταιρισμός περιοχής Λίμνης Ν. Πλαστήρα. Ο έλεγχος και η πιστοποίηση των προϊόντων (κηπευτικών) γίνεται από το Σύλλογο Βιολογικής (Οικολογικής) Γεωργίας Ελλάδος. Σκοπός της λειτουργίας του πειραματικού αγρού είναι η εκπαίδευση νέων αγροτών - παραγωγών της περιοχής, σε σύγχρονες μεθόδους βιολογικών καλλιεργειών, καθώς και στην ευαισθητοποίηση και διάδοση της βιολογικής καλλιέργειας στην ευρύτερη περιοχή, σε συνδυασμό πάντοτε με την τάση των οικοτουριστών και αγροτουριστών για βιολογικά (οικολογικά) προϊόντα και τρόφιμα.

vi. **Υδροβιολογικός σταθμός:** Βρίσκεται σε εξέλιξη πρόγραμμα δειγματοληψιών και εργαστηριακών αναλύσεων των υδάτων της λίμνης, με στόχο τη δημιουργία μόνιμων σταθμών δειγματοληψίας σε επιλεγμένα σημεία της. Αυτό συμβάλλει στη συστηματικότερη παρακολούθηση της ποιότητας των υδάτων, καθώς και στην προσέλευση για έρευνα και εκπαίδευση μαθητών, φοιτητών και νέων ερευνητών.

vii. **Παρατηρητήριο - Ορειβατικό Καταφύγιο:** Έχει κατασκευαστεί παρατηρητήριο της σπανιάς ορνιθοπανίδας της περιοχής, καθώς και ορειβατικό καταφύγιο, το οποίο έχει τη δυνατότητα να φιλοξενεί για διανυκτέρευση 12 ορειβάτες-οικοτουρίστες. Το παρατηρητήριο και το καταφύγιο αποτελούν βασικά στοιχεία του οικολογικού και ορεινού τουρισμού της περιοχής.

viii. **Τοπικό Γραφείο Οικοτουρισμού:** Λειτουργεί στην πόλη της Καρδίτσας από το 1994, με σκοπό την προβολή της περιοχής Λίμνης Πλαστήρα, καθώς και των οικολογικών και άλλων οικο-αγροτουριστικών παρεμβάσεων των προγραμμάτων που ήδη έχουν υλοποιηθεί. Ειδικότερα, το γραφείο αυτό έχει ήδη υλοποιήσει ένα δικό του πρόγραμμα επιμόρφωσης "οικοξεναγών" (δηλαδή ξεναγών για επίσκεψη και ξενάγηση σε οικοσυστήματα) και έχει συνεργαστεί με οργανωμένα γραφεία ήπιου και εναλλακτικού τουρισμού (οικοτουρισμού και οικο-αγροτουρισμού), τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Ετοιμάζει επίσης και πραγματοποιεί ειδικές εκδόσεις για την προβολή της οικο-αγροτουριστικής περιοχής Λίμνης Πλαστήρα (Νταλής, 1997· Παπαδάκη-Κλαυδιανού κ.ά., 1997).

Όλες οι παραπάνω οικολογικές παρεμβάσεις, στη λίμνη Πλαστήρα του νομού Καρδίτσας, συνδέονται άμεσα με την ανάπτυξη τόσο του αμιγούς οικοτουρισμού στην εν λόγω περιοχή, όσο και με την ανάπτυξη μίας μορφής οικο-αγροτουρισμού, ο οποίος προσιδιάζει άριστα στην περιοχή ενός εξαιρετου βιότοπου, ορεινών οικισμών και πλούσιου πολιτιστικού περιβάλλοντος (Νταλής, 1997).

Περιοχή Πρεσπών.

Ο Εθνικός Δρυμός Πρεσπών, που προστατεύεται από τη διεθνή συνθήκη Ramsar, περιλαμβάνει τις λίμνες Μικρή με επιφάνεια 53 Km²/48Km² στην Ελλάδα και μέγιστο βάθος 7,7m και μέρος της Μεγάλης Πρέσπας με επιφάνεια 280Km²/40Km² στην Ελλάδα και μέγιστο βάθος 55m. Οι δύο αυτές λίμνες χωρίζονται μεταξύ τους με μία αμμόδη νησίδα αλλουβιακών αποθέσεων του χειμάρρου του Αγ. Γερμανού 4Km μήκους και πλάτους 50-150m και περιβάλλονται από ψηλά βουνά (μέγιστου ύψους +2100m). Οι λίμνες επικοινωνούν επιφανειακά με διάυλο πλάτους 3m και μήκους 50 m με μικρό θυροφράκτη (κατασκευής 1986). Η μέση στάθμη της Μικρής Πρέσπας βρίσκεται στα +853.5m, ενώ η μέση στάθμη της Μεγάλης υπολείπεται κατά 1.2m-7m περίπου, κατά περιόδους.

Το κλίμα της περιοχής της Μικρής Πρέσπας χαρακτηρίζεται ως ηπειρωτικό μεσοευρωπαϊκό, με πολύ ψυχρό χειμώνα και θερμό καλοκαίρι. Η κατανομή της βροχόπτωσης είναι ομαλότερη από την υπόλοιπη χώρα με μέσο ετήσιο ύψος βροχής και χιονιού τα 667mm, μέση ετήσια υγρασία 63,4% και μέση ετήσια ένταση ανέμου 1-2Bf. Η μεγαλύτερη ηλιοφάνεια εμφανίζεται τον Ιούλιο (3243.2 h) και η μικρότερη τον Δεκέμβριο (93,20 h). Η μέση ετήσια εξάτμιση είναι ίση με 1070 mm, ενώ η πραγματική εξάτμιση διαπνοή από την εδαφική λεκάνη ίση με 449mm. Η παρατηρηθείσα θερμοκρασία είναι 35°C μέγιστη και -15°C ελάχιστη, ενώ η μέση ετήσια θερμοκρασία είναι 11,8°C.

Η χλωρίδα της περιοχής είναι πλούσια, δεδομένου ότι έχουν καταγραφεί πάνω από 1300 φυτικά είδη. Η μεγάλη αυτή βιοποικιλότητα (επικρατούν σκλήθρα, ιτιές, λεύκες) έχει ως αποτέλεσμα και τη μεγάλη βιοποικιλότητα στην πανίδα της περιοχής. Στη λίμνη της Μικρής Πρέσπας ζουν σήμερα 13 είδη ψαριών, από τα οποία τα 11 είναι ενδημικά και δύο έχουν εισαχθεί τα τελευταία χρόνια. Υπάρχουν επίσης πολλά είδη αμφιβίων, ερπετών και πουλιών. Είναι σημαντικό οικοσύστημα για τα παρυδάτια πουλιά (πάνω από 200 είδη στην περιοχή), όπως αργυροπελεκάνοι και ροδοπελεκάνοι.

ερωδίοι, κορμποράνοι κ.ά. Έχουν παρατηρηθεί 40 είδη θηλαστικών και πολλά είδη φυτοφάγων εντόμων.

Τα εδάφη της περιοχής διακρίνονται σε αβετολογλυκόμενες πενήτινες και σε αργιλοπηλώδη αλκαλικά εδάφη. Η στάθμη του υπόγειου υδροφόρου ορίζοντα είναι πολύ ψηλά και κυμαίνεται από 0,3-1,8 m κάτω από την επιφάνεια του εδάφους.

Στην περιοχή υπάρχουν 13 οικισμοί με μεγαλύτερο το Λαίμο (278 κάτοικοι) και τον Άγιο Γεώργιο (237 κάτοικοι) που ασχολούνται κυρίως με τη γεωργία, την κτηνοτροφία και την αλιεία. Μικρός αριθμός κατοίκων ασχολούνται με το δευτερογενή και τριτογενή τομέα. Εξαιτίας της αλλαγής του τρόπου ζωής του τοπικού πληθυσμού και της αλλαγής των γεωργικών μεθόδων καλλιέργειών, τα ημι-λιβαδικά στη βόρεια ακτή της λίμνης της Μικρής Λίμνης έχουν υποβαθμιστεί σοβαρά, η γεωργική ηλιεστία επεκταθεί σε βάρος των καλαμώνων και η λίμνη απειλείται από ευτροφισμό. Η Μικρή Λίμνη χαρακτηρίζεται ως μέσο-ευτροφική λίμνη και η Μεγάλη ως ολιγοτροφική.

Η Εταιρεία Προστασίας Πρασών (ΕΠΠ) ιδρύθηκε το 1991 από ετάς Ελληνικές και τρεις Ευρωπαϊκές Περιβαλλοντικές Οργανώσεις, με σκοπό τη διατήρηση των φυσικών και πολιτιστικών αξιών των Πρασών, αλλά και την πρόωθηση της ισόρροπης και συμβατής με το περιβάλλον ανάπτυξης της Περιφέρειας (βιώσιμη ανάπτυξη). Το 1992, η ΕΠΠ ίδρυσε το πρώτο στην Ελλάδα Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης σε Εθνικό Δρυμό (Αγ. Γεώργιος), δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας. Το Κέντρο αυτό το έχουν επισκεφτεί περισσότεροι από 30.000 Έλληνες και ξένοι επισκέπτες. Το 1995 έθεσε σε λειτουργία και δεύτερο Κέντρο Ενημέρωσης Επισκεπτών στο χωριό Φαρμάκων δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας. Παράλληλα, οργανώνει και εκτελεί προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης κάθε άνοιξη, στα οποία έχουν συμμετάσχει μέχρι σήμερα 25 (000) μαθητές περίπου από όλη την Ελλάδα.

Αρα η περιοχή των Πρασών, μία ακριτική περιοχή εξαιρετού φυσικού κάλλους, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα ευαίσθητα οικοσυστήματα της χώρας και είναι σημαντικό να ληφθούν υπόψη οι επεκτατές οπαδών του εναλλακτικού και ήπιου τουρισμού (οικοτουρισμού και οικο-αγροτουρισμού), τόσο του ηλιεστίου όσο και του αλκοόλου, επίσης. Το υπό στοιχείο, σε συνδυασμό με τη δυναμική ορθοανακλιση της περιοχής και την ποσότητα της βλάστησης του ορεινού όγκου, προσφέρουν στον επισκέπτη μοναδικό τοπιοφυσικό ομορφιάς.

Για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών λειτουργούν στην περιοχή δύο αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί που διακρίνονται για την παροχή φιλόξενη και τη διατήρηση της αυθεντικότητας των αγροτουριστικών υπηρεσιών και ο αγροτουριστικός συνεταιρισμός του Φαρμάκων.

Ο αγροτουριστικός συνεταιρισμός του Αγίου Γεωργίου αριθμεί 12 μέλη, με τίεσο όρο ηλικίας 45 έτη. Ο συνεταιρισμός αυτός διασπορείται από τους άλλους αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς, επειδή διαθέτει παραδοσιακά κτίρια, με 10 συνοικικά δωμάτια και με δυνατότητα φιλοξενίας 40 περίπου ατόμων. Είναι ενεργός καθ' όλο το έτος με πληρότητα που φθάνει και το 100%. Οι λυμνικές ασχολούνται παράλληλα με την παρασκευή και τη διάθεση παραδοσιακών εδεσμάτων, καθώς και με τη διόργωση, για τους επισκέπτες, ενός ημενίου θέρμανσης ελαιολάδιου ελαιολάδιου παραδοσιακών χυμών.

Ο αγροτουριστικός συνεταιρισμός των Φαρμάκων ιδρύθηκε το 1994 και αριθμεί 14 μέλη, με τίεσο όρο ηλικίας επίσης 45 ετών. Ο συνεταιρισμός αυτός αποτελεί μία ιδιόμορφη κατάσταση, επειδή στηρίζει τη λειτουργία του αποκλειστικά στην εκμετάλλευση ενός ζωνών, που έχει ανεπτυχθεί από τη Νομαρχία Φλώρινας και ο οποίος δόθηκε στο συνεταιρισμό για εκμετάλλευση. Ο ζωνών αυτός περιλαμβάνει 37 κρεβάτια, εστιατόριο και αναψυκτήριο. Είναι ενεργός καθόλη τη διάρκεια του έτους, με πληρότητα που φθάνει και το 70%. Το εστιατόριο προσφέρει εδέσματα μόνο επί παραγγελία και λειτουργεί, όπως και ο ζωνών, με την προσφορά υπηρεσιών απρόσμενων από τις λυμνικές-μεγάλη συνεταιρισμού. Τα μέλη του λυμνικού συνεταιρισμού των Φαρμάκων ασχολούνται παράλληλα με τη

Η περίπτωση της Κύπρου.**Η περιοχή του Ακάμαντα.**

Ο Ακάμας, όπως και η Αφροδίτη, υπήρξαν πάντοτε τα κύρια σύμβολα της Πάφου, ταυτισμένα συγχρόνως και με ολόκληρη την Κύπρο. Μεταξύ άλλων εκδοχών, πιστεύεται ότι ο Ακάμας πήρε το όνομά του από τον Έλληνα μυθικό ήρωα Ακάμα τον Αθηναίο, γιο του Θησέα, ο οποίος ήρθε στην Κύπρο μετά τον Τρωικό πόλεμο και έχτισε την πόλη Ακαμαντίδα.

Η χερσόνησος του Ακάμα επεκτείνεται στο βορειοδυτικό μέρος της νήσου και συνορεύει στα νοτιοανατολικά με τη Λάρα και τις κοινότητες της Λαόνας. Το υψόμετρο της οροσειράς φθάνει τα 668 μέτρα και το δάσος της αποτελεί δημόσια περιοχή, η οποία καταλαμβάνει μία έκταση 70.000 στρεμμάτων, ενώ η ευρύτερη περιοχή του Ακάμα καταλαμβάνει έκταση 170.000 στρεμμάτων. Αποτελεί μία περιοχή εξαιρετού φυσικού κάλλους στην οποία δεν έχει παρέμβει ο άνθρωπος, με πλούσια χλωρίδα και πανίδα από σπάνια ενδημικά είδη και ασυνήθιστους ζωικούς οργανισμούς που κάνουν την περιοχή μοναδική. Ο Ακάμας είναι η μόνη περιοχή της Κύπρου στην οποία έχει διατηρηθεί εκτεταμένη παράκτια φυσική βλάστηση και αποτελεί το μοναδικό δάσος της νήσου που επεκτείνεται μέχρι τη θάλασσα. Η φυσική βλάστηση με την οποία είναι καλυμμένο το δάσος σε ορισμένα τμήματα είναι υψηλή, σε άλλα θαμνώδης και σε άλλα ποώδης. Κυριαρχούν τα πεύκα, οι αγριοχαρουπιές, οι αγριοελιές, οι σχίνοι και μία μεγάλη ποικιλία από χαμηλή βλάστηση. Έξω από το δάσος του Ακάμα, από τους κατοίκους της περιοχής καλλιεργούνται κυρίως τα σιτηρά, η ελιά και το χαρουπόδεντρο.

Το δάσος του Ακάμα φιλοξενεί συνολικά περί τα 35 ενδημικά φυτά από τα 120 που υπάρχουν σ' ολόκληρη τη νήσο. Τα φυτά αυτά θα πρέπει να θεωρούνται ως μία πολύτιμη κληρονομιά, γιατί είναι πολύ σπάνια ή τείνουν να γίνουν σπάνια, λόγω της γενικότερης καταστροφής των βιοτόπων κατά τα τελευταία έτη.

Ιδιαίτερα από την πλευρά της ορνιθοπανίδας, στον Ακάμα φιλοξενούνται αρκετά είδη άγριων πτηνών, δεδομένου ότι την περιοχή αυτή τη χρησιμοποιούν χιλιάδες αποδημητικά πουλιά, ως ενδιάμεσο σταθμό στο μακρινό τους ταξίδι από τη Βόρεια και Κεντρική Ευρώπη, καθώς και από τη Δυτική Ασία, προς τις Αφρικανικές Χώρες. Στις πηγές του Ακάμα διαβιούν ακόμα σήμερα τα καβούρια του γλυκού νερού, ένα είδος που εξαφανίστηκε από τις άλλες περιοχές της νήσου, λόγω της γνωστής χρήσης, παλαιότερα, του εντομοκτόνου DDT (Εγχειρίδιο για το Περιβάλλον, 1997).

Στις απομονωμένες παραλίες του Ακάμα (Λάρα και Τοξέφτρα) αναπαράγονται οι θαλάσσιες χελώνες, η κοινή *Caretta-Caretta* και η πράσινη χελώνα. Τα δύο αυτά είδη, όπως είναι γνωστό κινδυνεύουν να εξαφανιστούν από τη Μεσόγειο. Τονίζεται ότι η πράσινη χελώνα αναπαράγεται μόνο στις παραλίες της Λάρας και της Τοξέφτρας και σήμερα ο πληθυσμός της βρίσκεται σε πολύ χαμηλά έως ανησυχητικά επίπεδα. Η χελώνα αυτή έρχεται στο νησί κατά το θέρος (αρχές Ιουνίου – μέση Αυγούστου) για την ωοτοκία και την αναπαραγωγή.

Η μοναδικότητα της χερσονήσου του Ακάμα δεν οφείλεται μόνο στην ομορφιά και στη χάρη του φυσικού τοπίου, αλλά και στον ιστορικό, αρχαιολογικό και πολιτισμικό της πλούτο. Η περιοχή διαθέτει μία αξιόλογη ελληνική ιστορία και μυθολογία, η οποία ανάγεται σε παρελθόν 3.000 περίπου ετών και με το οποίο ο πεζοπόρος οικοτουρίστας συναντάται σχεδόν σε κάθε του βήμα. Οι συλημένοι τάφοι της περιοχής δείχνουν ότι στην περιοχή του Ακάμα υπήρξαν οικισμοί της Νεολιθικής Εποχής, αλλά και της Ρωμαϊκής και Βυζαντινής περιόδου, καθώς και του Μεσαίωνα. Πλήθος εκκλησιών βρίσκεται διάσπαρτο σε όλη την περιοχή του Ακάμα. Πολλά από τα μνημεία αυτά είναι σήμερα ερειπωμένα.

Πιστεύεται ότι ο Ακάμας αποτελεί σημείο αναφοράς τόσο για τους φυσιολάτρες-οικοτουρίστες, όσο και προπάντων για τους επιστήμονες οικολόγους, βιολόγους, ειδικούς βοτανολόγους. Υφίσταται ένας μεγάλος προβληματισμός που σχετίζεται με τη διατήρηση και την αξιοποίηση του Ακάμα, τόσο από την πλευρά της Κυπριακής Πολιτείας, όσο και από την πλευρά διαφόρων περιβαλλοντικών και οικολογικών οργανώσεων, ο οποίος συχνά καταλήγει σε έντονες αντιπαραθέσεις.

Το Σχέδιο της Λαόνας και η ανάπτυξη του οικοτουρισμού και οικο-αγροτουρισμού στην Κύπρο.

Ο οικοτουρισμός στην Κύπρο άρχισε να εφαρμόζεται για πρώτη φορά το 1989 με το "Σχέδιο της Λαόνας", το οποίο ήταν διάρκειας πέντε ετών. Το σχέδιο αυτό αναπτύχθηκε με πρωτοβουλία της οργάνωσης «Φίλοι της Γης – Κύπρος» και χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης MEDSPA – LIFE ύψους 300.000 ECU, καθώς και από το Ίδρυμα Λεβέντη και άλλους Κύπριους δωρητές.

Σκοπός του σχεδίου ήταν να αποδειχθεί ότι υπάρχει ένας εναλλακτικός τρόπος τουρισμού, εκτός από το μαζικό τουρισμό και ότι η οικονομική αναβίωση των αγροτικών κοινοτήτων της Λαόνας ήταν δυνατόν να επιτευχθεί μέσω μίας προσεκτικής ανάπτυξης, στα πλαίσια του παραδοσιακού χαρακτήρα της περιοχής και μακριά από καταστροφικές επεμβάσεις. Στα πλαίσια αυτού του σκοπού, ένας επιμέρους βασικός στόχος ήταν η οικονομική και κοινωνική αναβίωση των κοινοτήτων και η ανάπτυξη της αντίληψης ότι θα ήταν προς το συμφέρον τόσο των κατοίκων της περιοχής, όσο και της Κύπρου γενικότερα, αν η περιοχή του Ακάμα διατηρηθεί και προστατευθεί ως φυσικό πάρκο, παρά να θυσιαστεί σε μία ακόμα νέα παραλιακή ανάπτυξη.

Στο αρχικό στάδιο του σχεδίου, η εισαγωγή της ιδέας του οικοτουρισμού και του οικο-αγροτουρισμού κρίθηκε αναγκαία, για την αξιοποίηση των παραδοσιακών οικιών των κοινοτήτων – οικισμών της περιοχής, με σκοπό την προσέλκυση ανθρώπων που θα επιθυμούσαν να ζήσουν για λίγο στην περιοχή αυτή και να αποκτήσουν εμπειρίες από τη ζωή της αγροτικής κοινότητας και παράλληλα να πραγματοποιήσουν περιπάτους και πορείες στο οικοσύστημα του Ακάμα, προκειμένου να μελετήσουν την αλώβητη φύση, μέσα από τη σπάνια χλωρίδα και πανίδα και παράλληλα να εξερευνήσουν τις αρχαιότητες της περιοχής.

Τελικά το σχέδιο ικανοποίησε τους εξής στόχους:

- i. Εκπόνηση μελέτης για τη διερεύνηση των δυνατοτήτων ανάπτυξης του οικοτουρισμού ή μεικτού οικο-αγροτουρισμού στις κοινότητες της Λαόνας, καθώς και των δυνατοτήτων υλοποίησης και εφαρμογής του τουρισμού αυτού προς όφελος των σημερινών κατοίκων, αλλά και των μελλοντικών γενεών (αειφορική αντίληψη για βιώσιμη ανάπτυξη).
- ii. Έναρξη συνομιλιών με την Κυπριακή Κυβέρνηση για τη δημιουργία Ειδικού Ταμείου, το οποίο να παρέχει χαμηλότοκα δάνεια στους ιδιοκτήτες των παραδοσιακών κατοικιών, οι οποίοι θα επιθυμούσαν να τις αναπαλαιώσουν.
- iii. Προώθηση του προγράμματος σε τοπικό και διεθνές επίπεδο. Για το σκοπό αυτό ετοιμάστηκε σχετικό έντυπο, το οποίο κυκλοφόρησε σε όλα τα γραφεία του Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού (ΚΟΤ), τόσο στην ενδοχώρα όσο και στο εξωτερικό, καθώς και σε όλα τα ιδιωτικά τουριστικά γραφεία σε πανκύπριο επίπεδο. Στο εξωτερικό, επίσης, το παραπάνω έντυπο εστάλη στα γραφεία των οικολογικών οργανώσεων και αναπτύχθηκε στενή συνεργασία με δύο τουριστικά γραφεία του Ηνωμένου Βασιλείου, τα οποία ασχολούνται ειδικά με τους παραδοσιακούς οικισμούς στο αγροτικό και φυσικό περιβάλλον. Η συνεργασία αυτή συνεχίζεται μέχρι και σήμερα (ΚΟΤ, 1997).

Με βάση το "Σχέδιο της Λαόνας", έγινε επιμελημένη καταγραφή των παραδοσιακών οικιών σε όλες τις κοινότητες της περιοχής, καθώς και των λοιπών κτισμάτων, των επαγγελμάτων των κατοίκων, των δυνατοτήτων τους για ανάπτυξη λαϊκής οικοτεχνίας, καθώς και των απόψεών τους για την επιθυμητή ανάπτυξη μίας μορφής τουρισμού (του οικοτουρισμού), που ήταν η βάση του σχεδίου δράσης του προγράμματος. Μετά από την έρευνα έγινε επιλογή των κοινοτήτων που θα περιλαμβάνονται στο "Σχέδιο της Λαόνας". Με τον εντοπισμό των αναγκών της περιοχής και την ικανοποίησή τους άρχισε η υλοποίηση του προγράμματος (Σχέδιο Λαόνας, 1996).

Με βάση το "Σχέδιο της Λαόνας", το οποίο απέκτησε τη δική του οντότητα, δημιουργήθηκε ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός, το Ίδρυμα Λαόνας, το οποίο και ανέλαβε τη νόμιμη ευθύνη του όλου σχεδίου. Το Ίδρυμα αυτό συνεχίζει και σήμερα να λειτουργεί και να παρέχει συμβουλές και τεχνική υποστήριξη στους κατοίκους της Λαόνας, για την καλύτερη εξυπηρέτηση των οικοτουριστών (Karouzis et al., 1996).

Στο "Σχέδιο της Λαόνας" εμπλέκονται οι πέντε πλησιέστερες προς τον Ακάμα κοινότητες (Κάθηκας, Κρήτου-Τέρρα, Μηλιού, Πάνω Ακουρδάλια και Κάτω Ακουρδάλια). Για την ολοκλήρωση του σχεδίου απαιτήθηκε ποσό 500.000 κυπριακών λιρών, ώστε να πραγματοποιηθεί η αναπαλαίωση 26 παραδοσιακών κτιρίων, συμπεριλαμβανομένων δύο εκκλησιών, ενός παραδοσιακού εστιατορίου και

ενός ξενώνα. Όλα αυτά τα κτίρια έχουν αναπαλαιωθεί με εργασία και τεχνική υψηλής ποιότητας, ώστε να προσελκύουν την ειδική κατηγορία των οικοτουριστών, οι οποίοι ανήκουν σε μια εξειδικευμένη τουριστική αγορά, που βοήθησε εξάλλου στο να αναπτυχθεί και να εφαρμοστεί το "Σχέδιο της Λαόνας". Για την αναπαλαίωση των κτιρίων υπήρξε στενή συνεργασία μεταξύ του ΚΟΙ και του Τμήματος Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού της Κύπρου (Εγχειρίδιο για το Σχέδιο Λαόνας, 1997).

Ανακεφαλαίωση.

Στην παρούσα εργασία καταρχήν έγινε μία θεωρητική προσέγγιση στο γνωστικό αντικείμενο του οικοτουρισμού και οικο-αγροτουρισμού, όπως αυτός έχει μέχρι σήμερα αναπτυχθεί στον ευρωπαϊκό χώρο, ενώ ειδικότερα δόθηκε η ανάπτυξη του οικοτουρισμού στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, καθώς στην περιοχή αυτή ο αυθεντικός οικοτουρισμός διαφοροποιείται από το φυσικό μεσογειακό περιβάλλον. Η περίπτωση της Ελλάδος και της Κύπρου είναι χαρακτηριστική για την προσέγγιση του μεσογειακού οικοτουρισμού. Επιτόπια έρευνα σε τρία οικοσυστήματα της εν λόγω περιοχής (Λίμνη Ν. Πλαστήρα και Πρέσπες για την Ελλάδα, Ακάμας για την Κύπρο), έδωσε τη δυνατότητα μελέτης αφενός μεν της ανάπτυξης του οικοτουρισμού και οικο-αγροτουρισμού, ως εξειδικευμένης μορφής ήπιου τουρισμού (soft tourism) στην περιοχή αυτή, αφετέρου δε των ιδιαίτερα προσεκτικών ανθρώπινων μικροεπεμβάσεων στο φυσικό και αγροτικό περιβάλλον, οι οποίες και το καθιστούν περισσότερο προσιτό στους οικοτουρίστες και αγροτουρίστες.

Από τις επιτόπιες παρατηρήσεις και στις τρεις περιοχές ενδιαφέροντος, προκύπτει ότι γίνονται σημαντικές προσπάθειες για την ανάπτυξη οικοτουριστικών προγραμμάτων, ξενώνων και γραφείων ενημέρωσης στις περιοχές αυτές. Οι περιοχές του Ακάμαντα και της λίμνης Πλαστήρα έχουν μεγαλύτερη τουριστική ανάπτυξη σε σχέση με την περιοχή των Πρεσπών. Παρουσιάζουν συνεπώς και τις περισσότερες πιθανότητες ρύπανσης και υποβάθμισης των φυσικών οικοσυστημάτων που υποστηρίζουν. Συγκεκριμένα, στη περιοχή των Πρεσπών έχουν εφαρμοστεί αρκετά προγράμματα εθελοντικής εργασίας και βιολογικών καλλιεργειών, προσφέροντας παράλληλα και αρκετές θέσεις εργασίας στον πληθυσμό της περιοχής.

Ανεξάρτητα από τα ιδιαίτερα περιβαλλοντικά προβλήματα που μπορεί να παρουσιάζει κάθε περιοχή, κρίνεται απαραίτητη η λειτουργία μηχανισμού συνεχούς καταγραφής και ελέγχου των οικοσυστημάτων τους (monitoring). Με αυτόν τον τρόπο θα γίνεται διαρκώς γνωστή η υπάρχουσα κατάσταση και παράλληλα θα καθορίζονται τα όρια επιφυλακής με την ανάλογη λήψη μέτρων πρόληψης και εξυγίανσης, σε περιπτώσεις υπέρβασης των ορίων των τιμών των περιβαλλοντικών παραμέτρων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

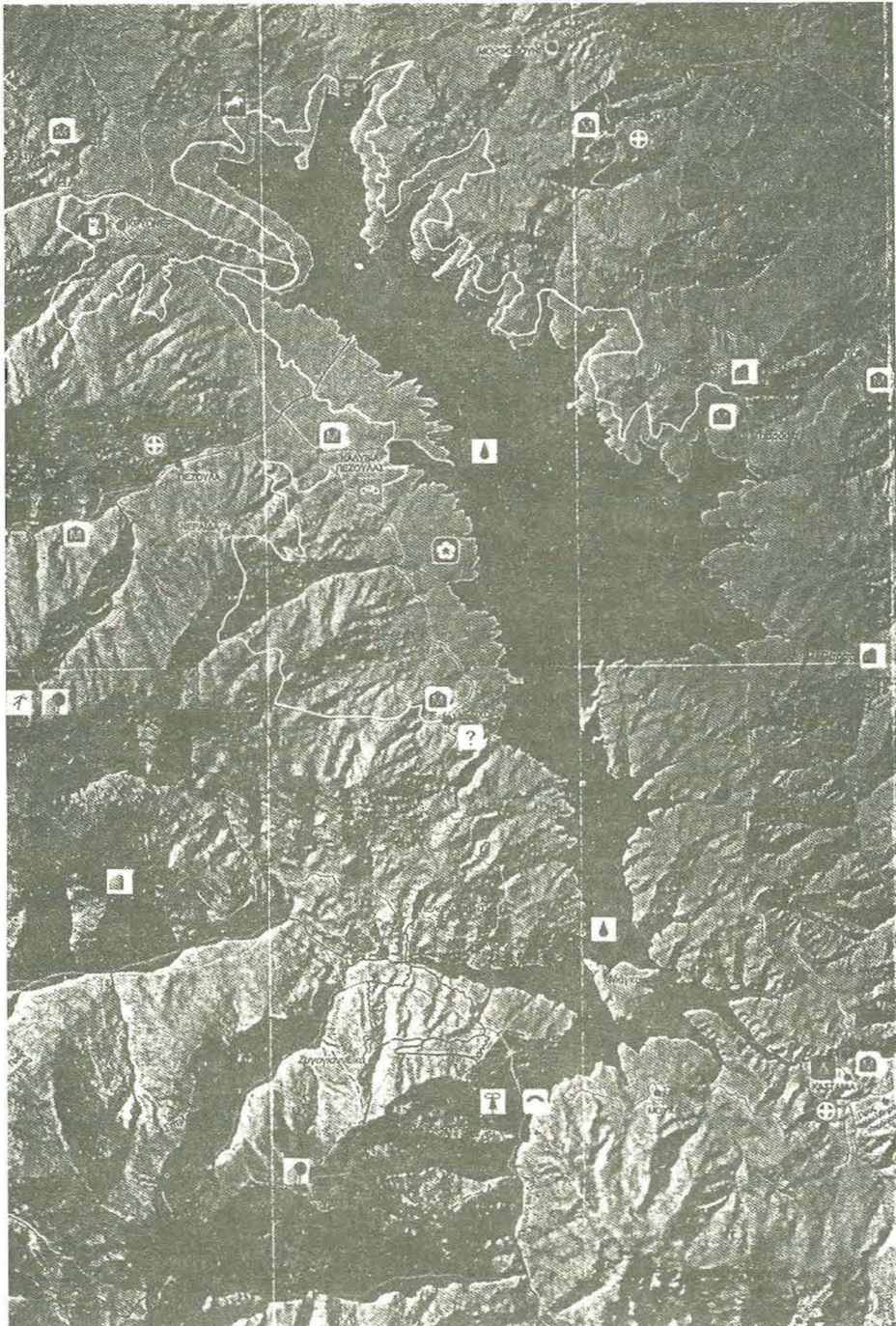
Α. Ελληνική

- Αποστολόπουλος, Κ. και Γιάγκου, Δ. (1997), Μαθήματα Αγροτουρισμού, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.
- Εγχειρίδιο για το Περιβάλλον (1997), Κυπριακό Ίδρυμα Προστασίας του Περιβάλλοντος, Κύπρος.
- Εγχειρίδιο για το Σχέδιο Λαόνας (1997), Ίδρυμα Λαόνας, Κύπρος.
- Κομίλης, Π. (1986), *Τουριστικές Δραστηριότητες*. ΚΕΠΕ, Θέματα Προγραμματισμού Δ10, Διερεύνηση Αναπτυξιακών Δυνατοτήτων, Αθήνα.
- Κουτσούρης, Α. (1997), Οικοτεχνικές και αγροτουριστικές δραστηριότητες στη Λίμνη Πλαστήρα. Ευρωπαϊκό Σεμινάριο, Πλωμάρι, Λέσβος.
- Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού -ΚΟΤ (1997), Ετήσια Έκθεση.
- Νικηταρίδης, Μ. και Τσαλίκη, Τ. (1993), "Θεωρητική Προσέγγιση της Χωροθέτησης των Τουριστικών Δραστηριοτήτων στην Ελλάδα". Πρακτικά του 1ου Εθνικού Συνεδρίου του Ελληνικού Τμήματος της Regional Science Association, *Περιφερειακή Επιστήμη στην Ελλάδα: Ανασκόπηση και Προοπτικές*, σ.σ. 163-179, ΕΜΠ, Τομέας Γεωγραφίας και Περιφερειακού Σχεδιασμού, Αθήνα.
- Νταλής, Δ. (1996), Λίμνη Πλαστήρα. ΑΝΚΑ ΑΕ.

- Παπαδάκη-Κλαυδιανού, Α., Γάκη, Δ. και Λογοθέτη, Α. (1997), Πολυδραστηριότητα και γυναικείες συλλογικές πρωτοβουλίες στον ορεινό όγκο της Πίνδου, Ευρωπαϊκό Σεμινάριο, Πλωμάρι, Λέσβος.
- Παπακωνσταντινίδης, Λ. Α. (1992), Αγροτουρισμός. Σταθμός στο Δρόμο για την Τοπική Ανάπτυξη. Αθήνα.
- Σχέδιο Λαόνας (1996), Ακάμας, Λαόνα, Παράδοση-Μύθοι-Αρχαιολογία-Μνημεία, Κύπρος.
- Τσεκούρας, Γ. (& συνεργάτες) (1991), Μεταβολή του Προτύπου του Μαζικού Τουρισμού - Νέες Μορφές Τουρισμού, ΕΤΒΑ, Αθήνα.

B. Ξενόγλωσση

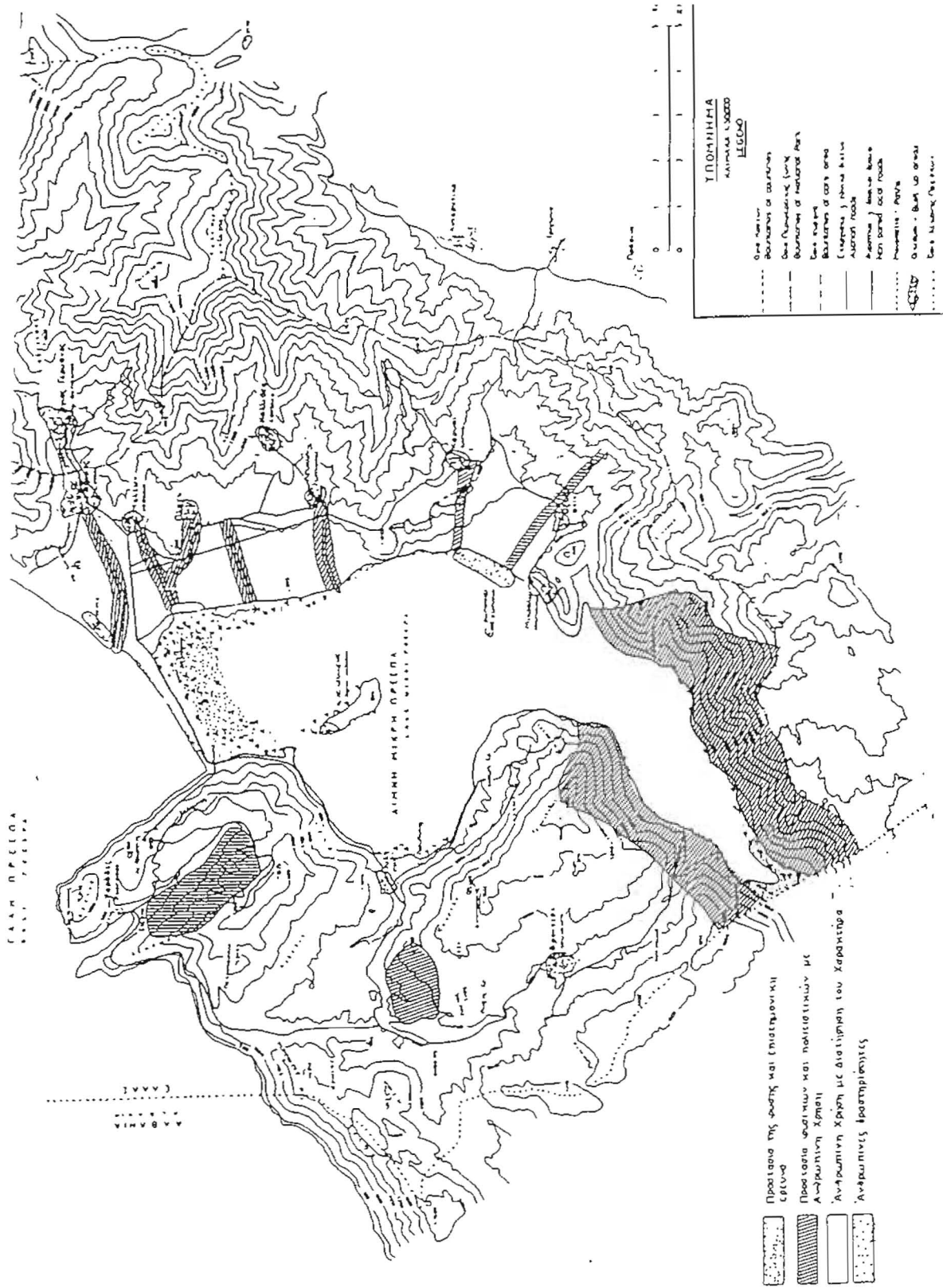
- Chirotis, G. and Coccossis, H. (1992), Tourist Development and Environmental Protection in Greece. in *Tourism and the Environment: Regional, Economic and Policy Issues*. Briassoulis, H. and Van Der Straaten, J. (eds), Kluwer Academic Publishers, The Netherlands.
- Douglas, A. (1993), Discover Laona, Cyprus.
- ECEAT (1996), Holidays on Organic Farms: Greece, Amsterdam.
- Goodall, B. and Ashworth, G.J. (1985), "Tourism and Disadvantaged Region", in *The Impact of Tourist Development on Disadvantaged Regions*, Ashworth and Goodall (eds), Groningen, Geografisch Instituut, Aflevering 35, p.p.99-102.
- Karouzis, G. and Karouzi, Chr. (1996), Touring Guide of Polis – Laona – Akamas, Cyprus.
- Keane, M.J. and Quinn, J. (1990), Rural Development and Rural Tourism. Galway, Social Sciences Research Centre, University College Galway.
- Koutsouris, A. (1998), The quest for a sustainable future: Alternative tourism as the lever of development, International Conference Rural Tourism Management: Sustainable Options SAC Auchincruive Scotland.
- Lindberge, K., Enriqueg and Sproule (1995), Does Ecotourism achieve Conservation and Development Objectives, Annual Tourism Research.
- Rogers, E.M., Burdge, R.J., Korsching, P.F., Donnemeyer, J.F. (1988), Social Change in Rural Societies. 3rd edition, USA.

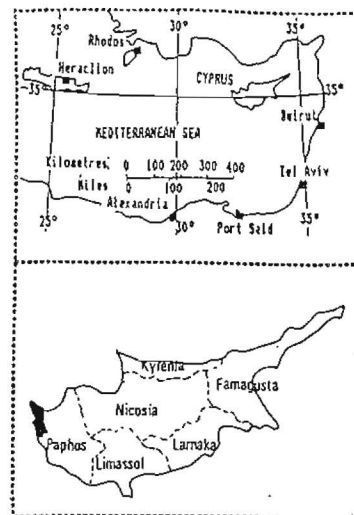
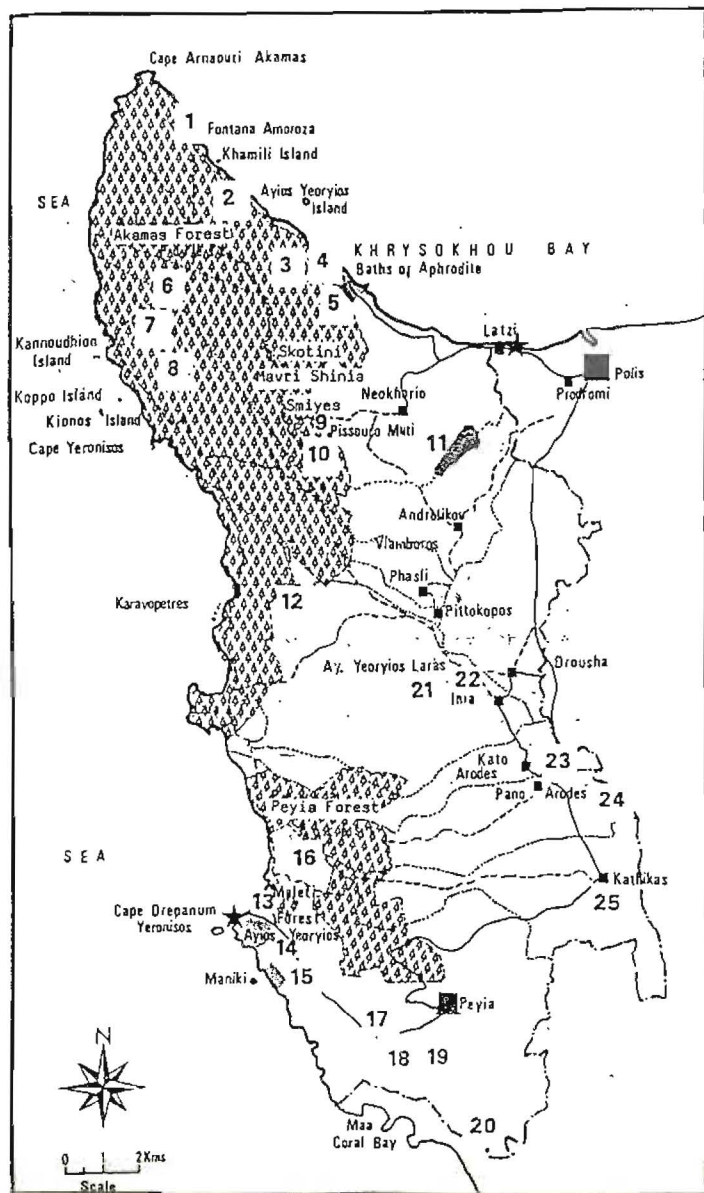

- Λεωφόρος
- Χιονοδρομικό κέντρο
- Ισπανία
- Ορειβάτο Ροδίνια
- Ορειβάτο Καταφυγίο
- Ορειβάτο
- Πύλος
- Ελευθερά Κρήνη
- Παρατηρητήριο
- Βασίλειος Κίλιος
- Περιβαλλοντικός Αγρός Οργανισμός Καλλιστείας
- Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
- Υδροληπτικός Έκτατος
- Βενιζέλιος
- Αγροτικό κτίριο
- Καρά Μονή
- Σταθμός
- Ασφαλτοστρωμένο οδικό δίκτυο
- Μη ασφαλτοστρωμένο οδικό δίκτυο
- Βελτιωμένες ορειβάτο ποιότητας
- Ορειβάτο ποιότητας
- Όριο ασφαλείας οδικού δικτύου

ΚΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ:
 Τεχνολογική ομάδα: Π.Κ.Ε.
 ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΧΝΙΚΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
 Γραφείο: Γ. Αποστολίδης, Α.Κ.Α.Κ.

ΚΛΕΙΔΙ ΓΙΑ ΤΑ ΣΥΜΒΟΛΑ

- Όριο περιοχής μελέτης
- Όριο χωριού
- Όριο κρατικού δάσους
- Δήμοι
- Κοινότητες
- Αλιευτικό καταφύγιο
- Κυριοί ορόμοι
- Δευτερεύοντες δρόμοι και μονοπάτια
- Δάση
- Περιοχές με Πολιτιστικό Ενδιαφέρον υπό τον έλεγχο του Τμήματος Αρχαιοτήτων

1. Άγιος Επιφάνειος
2. Άγιος Νικόλαος
3. Πύργος της Ρήγαινας
4. Άγιος Γεώργιος
5. Αουτρά της Αφροδίτης
6. Άγιος Γεώργιος
7. Άγιος Κόνωνας
- 8 - 10 Εκκλησίες
11. Νεολιθικός Οικισμός Αγίου Μάμα
12. Παναγιά του Βλού
13. Αρχαίοι Τάφοι
14. Αρχαίος Οικισμός στον Άγιο Γεώργιο
15. Αρχαίες Αιμενικές Διευκολύνσεις
- 16 - 25 Άλλες Εκκλησίες

Περιοχή Μελέτης. Θέση στο χώρο. Δάση και περιοχές με Πολιτιστικό ενδιαφέρον